

Over Speciale Beschermingszones, instandhoudingsdoelstellingen, en broedvogelatlas- en monitoringsgegevens

Zwarte Specht - Yves Adams, Vildaphoto

Het Natura 2000 netwerk, de Europese verplichtingen en het gebruikte jargon

Eén van de hoekstenen van het beleid van de Europese Unie voor behoud en herstel van biodiversiteit is het zogenaamde Natura 2000 netwerk. Dit is een coherent netwerk van beschermde natuurgebieden, **Speciale Beschermingszones (SBZ)** genoemd. Ze zijn van internationaal belang en werden aangeduid op basis van de verplichtingen volgens de Vogelrichtlijn (1979) en de Habitatrichtlijn (1992). Hun bescherming moet dan ook specifiek gericht zijn op de instandhouding van de internationale natuurwaarden.

Lidstaten moeten de habitats en soorten (hun populaties) waarvoor deze gebieden werden opgenomen behouden of herstellen. Anders gezegd, ze moeten hun gunstige staat van **instandhouding** blijvend verzekeren of ernaar streven om die te bekomen. De instrumenten om dit te doen, de **instandhoudingsmaatregelen**, mogen door elke lidstaat vrij worden vastgesteld. Dit kan gaan van de omzetting van de richtlijnen in de nationale wetgeving, de opmaak van beheersplannen en aangepaste ruimtelijke bestemmingsplannen, tot afsluiten van beheersovereenkomsten en het uitvoeren van natuurherstel.

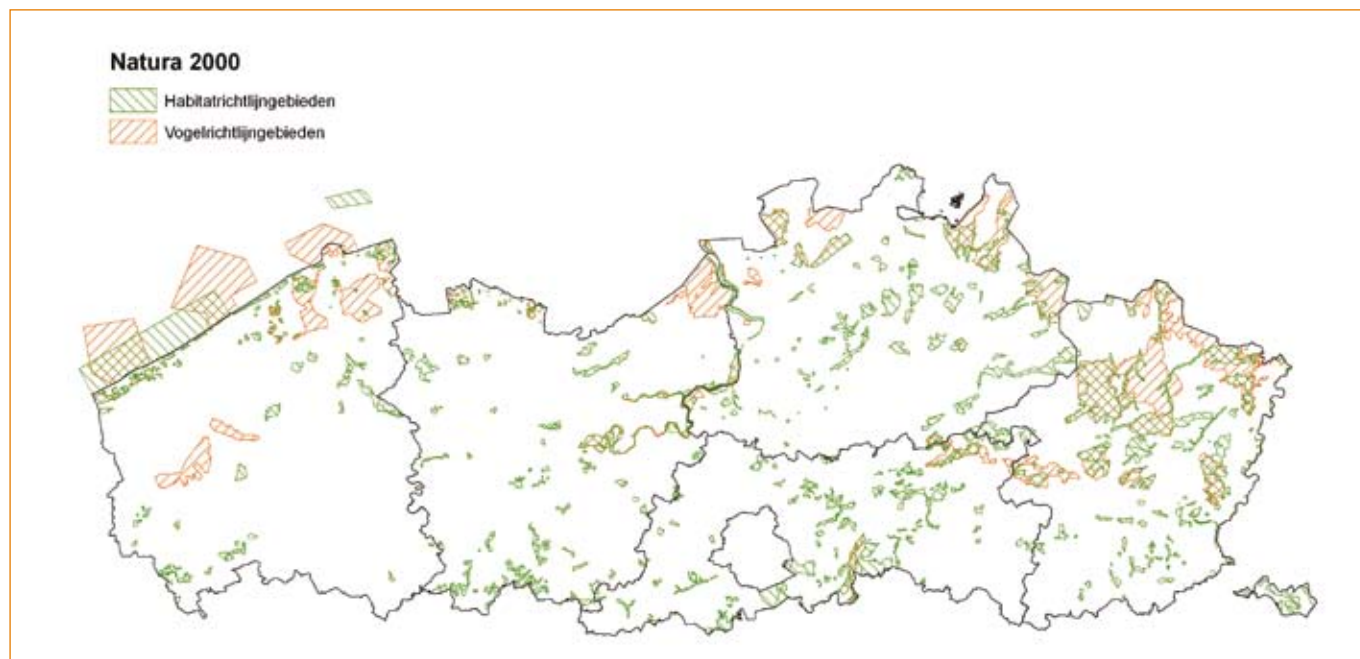
Voordat we overgaan tot een nauwkeurige beschrijving van deze maatregelen, is het aangewezen eerst duidelijke streefdoelen, namelijk de **instandhoudingsdoelstellingen**, te bepalen. Dit kan een bepaalde populatiegrootte van een soort zijn, of een bepaalde oppervlakte van een habitat noodzakelijk voor de eerder vernoemde **gunstige staat van instandhouding**.

De Speciale Beschermingszones in Vlaanderen: enkele cijfers

In Vlaanderen zijn er momenteel 24 vogelrichtlijngebieden (*SBZ_vogels*) met een totale oppervlakte van 98.250 ha, en 38 habitatrichtlijngebieden (*SBZ_habitats*), goed voor 101.900 ha (Figuur 1). Ze nemen respectievelijk 7,3 en 7,5 % van het grondgebied in. Er is echter wel een niet geringe overlap (22 %), van het Vogelrichtlijn-netwerk met het Habitatrichtlijn-netwerk, zodat de effectieve oppervlakte Natura 2000 netwerk in Vlaanderen (exclusief de Noordzee) 163.500 ha bedraagt, een 12 % van het grondgebied. De mate van overlap varieert sterk van gebied tot gebied. SBZ's zoals Mechelse Heide en Vallei van de Ziepebeek, Militair Domein en Vallei van de Zwarte Beek, Houthalen-Helchteren-Gruitrode, Westkust, de Maten,

de Kalmthoutse Heide en de Zegge, overlappen meer dan 80 % met 'onderliggende' habitatrictlijngebieden. Andere zoals Schorren en Polders van de Beneden Schelde, Bocholt-Gruitrode, Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist, het Poldercomplex en De Ronde Put overlappen minder dan 20 %. Bij de overige 12 gebieden bedraagt de overlap 30 tot 60 %.

Figuur 1. Situering van alle afgebakende Vogel- en Habitatrictlijngebieden in Vlaanderen

Optimaliseren van de instandhoudingsdoelstellingen en de maatregelen

Om in de overlappende delen de instandhoudingsmaatregelen zowel voor de te beschermen habitats en soorten van de Habitatrictlijn, als voor de soorten van de Vogelrichtlijn te optimaliseren, moeten prioriteiten afgewogen worden. Of, om het cru te stellen, wat is hier beter op lange termijn: een kwetsbaar habitat ontwikkelen of een kwetsbare vogelsoort? En wat als de maatregelen die voor die vogelsoort noodzakelijk zijn de verdere ontwikkeling van dat habitat niet bevorderen? Of nog moeilijker: de ontwikkeling van een habitat kan bijvoorbeeld bepaalde kwetsbare soorten wél, maar andere juist niet ten goede komen.

Om hiervoor een concreet voorbeeld te geven: kappen we op een bepaalde plaats bos voor heideuitbreiding wat niet alleen ten goede komt aan het habitat zelf, maar bvb. ook voor de Boomleeuwerik en Nachtzwaluw positief kan zijn, of kappen we het niet zodat de Zwarte Specht er baat bij heeft? En hier hebben we het nog enkel over de broedvogels van de Vogelrichtlijn. Ook internationaal belangrijke populaties van overwinterende en doortrekkende watervogels moeten in rekening gebracht worden. Kunnen we een bepaalde plas tot een waardevol rietmoeras laten ontwikkelen als daardoor een duidelijk negatieve invloed zal optreden op de internationaal belangrijke winteraantallen van diverse watervogelsoorten?

Om dit alles goed te kunnen afwegen is het noodzakelijk om, als referentie, in de eerste plaats de instandhoudingsdoelstellingen van de verschillende habitats en soorten op Vlaams vlak te bepalen. Naar hoeveel oppervlakte van een bepaald habitat streven wij, naar hoeveel broedparen van een bepaalde soort. Dat is de eerste stap. De tweede stap is dan gebiedsgericht: hoeveel en waar? Waar proberen we wat te behouden, waar kunnen er conflicten optreden? Daarvoor zal dan moeten

afgewogen worden wat prioriteit krijgt. Gezien de complexiteit van het geheel wordt dit zeker geen gemakkelijke oefening, maar in ieder geval kan het bepalen van het (huidige) belang van soorten en habitats binnen gebieden een eerste richting geven aan die afweging.

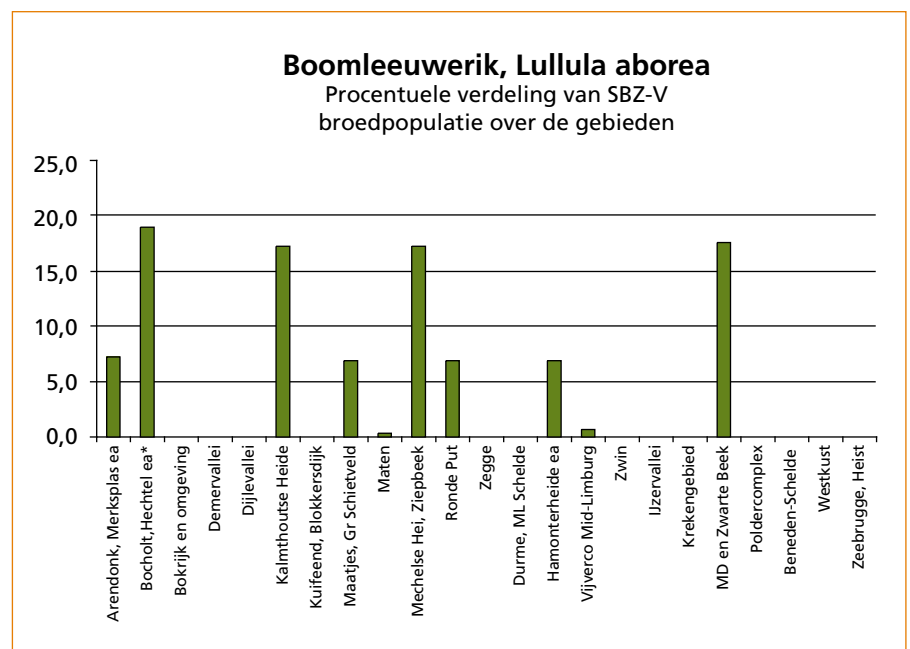
Werk voor nu en de nabije toekomst

Om het relatief belang van elk gebied voor de instandhouding van soorten in te kunnen schatten is het essentieel om eerst de verdeling van de populaties van deze soorten over de verschillende SBZ's te kennen. We willen afzonderlijk bepalen welke populaties van de op Europees vlak te beschermen broedvogelsoorten er binnen de verschillende vogelrichtlijngebieden vallen, welke in de overlappende delen met habitatrichtlijngebieden voorkomen en welke in de rest van de habitatrichtlijngebieden. Hierbij kunnen we gelukkig gebruik maken van de gegevens verzameld in het kader van de broedvogelatlas (oa de gevraagde puntgegevens van de territoria) en het Bijzondere Broedvogelproject. Bij een aantal soorten zijn de cijfers iets minder nauwkeurig, maar zeker voldoende om het relatieve belang te kunnen inschatten. Momenteel zijn we nog bezig met deze uitwerkingen, maar graag tonen we hier al enkele resultaten, meer bepaald de vergelijking van de aanwezigheid binnen de vogelrichtlijngebieden. Eerder maakten we reeds in het recente BBV-rapport (VERMEERSCH et al. 2006) voor elke soort een schatting van het percentage van de populatie binnen (en buiten) de vogelrichtlijngebieden, wat ook kan meespelen om het belang van populaties af te wegen. De bepaling van de gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen is een belangrijke oefening die in de loop van 2008 zal gebeuren.

Enkele resultaten

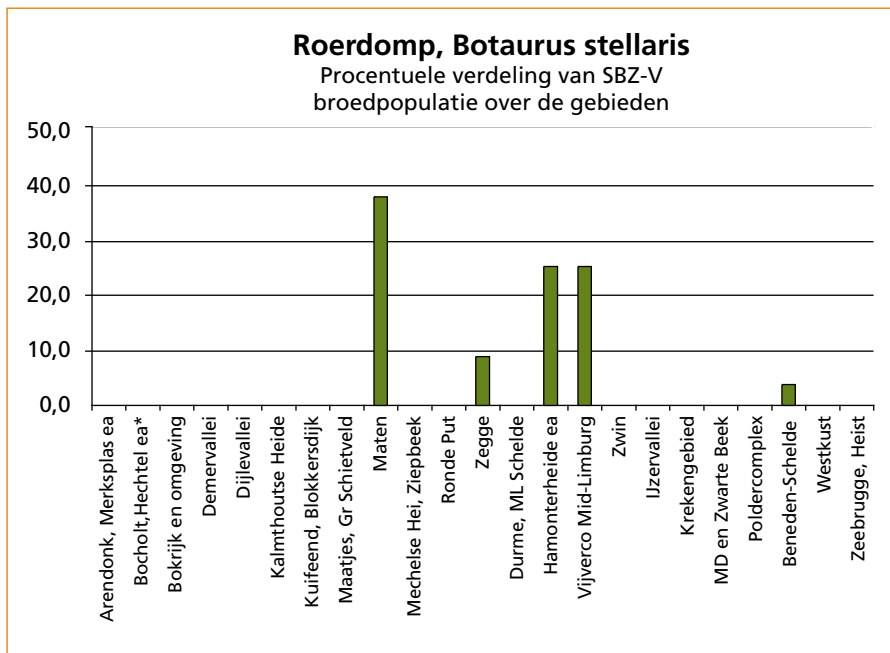
Voor elke soort berekenden we het percentage van de populatie binnen het gebied t.o.v. de totale populatie van die soort binnen alle vogelrichtlijngebieden. Dit werd in grafiek gezet, samen met informatie over de totale populatie binnen de SBZ's en het % van die populatie t.o.v. de Vlaamse populatie. In Figuur 2 is het voorbeeld van de Boomleeuwerik weergegeven, een soort met een behoorlijke populatie maar niet zo goed 'gedekt' door vogelrichtlijngebieden.

Figuur 2: Procentuele verdeling van de populatie in de vogelrichtlijngebieden over de verschillende gebieden voor de Boomleeuwerik.

De soort komt voor in 10 vogelrichtlijngebieden, met het hoogste percentage in vier SBZ's: Bocholt-Hechtel-Gruitrode (19 %), en de Kalmthoutse Heide, de Mechelse Heide en Vallei van de Ziepbeek en het Militair Domein den Vallei van de Zwarte Beek, elk met 17 % van de populatie. In vier gebieden haalt de Boomleeuwerik nog een 7 %, in twee is de populatie relatief zeer laag.. Slechts 45 % van de Vlaamse populatie broedt binnen vogelrichtlijngebieden.

Een totaal ander voorbeeld is de Roerdomp (Figuur 3), met een zeer beperkte populatie maar wel goed "gedekt" door de vogelrichtlijngebieden.

Figuur 3: Procentuele verdeling van de populatie in de vogelrichtlijngebieden over de verschillende gebieden voor de Roerdomp.

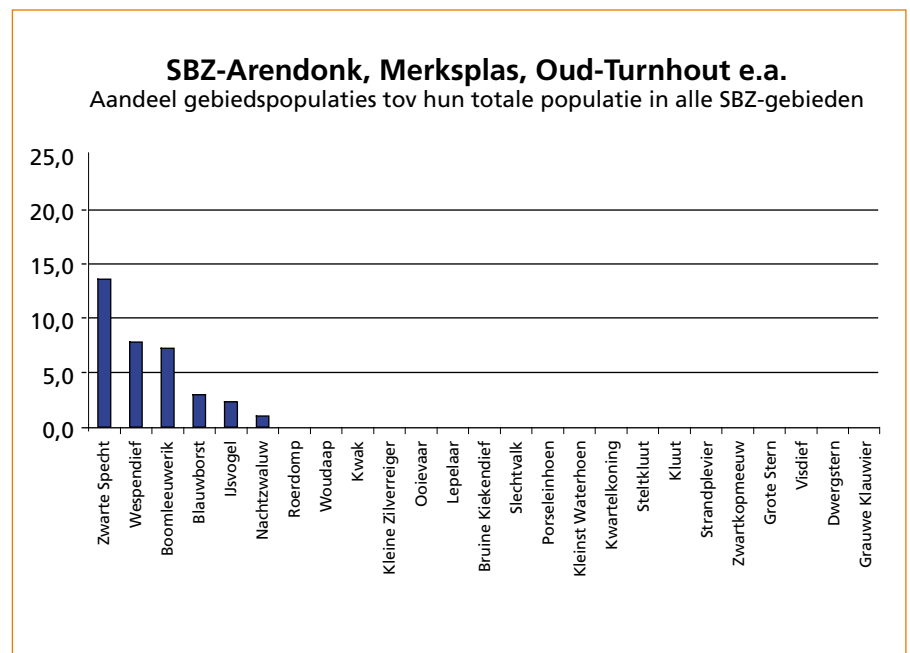
Boomleeuwerik - Glenn Vermeersch

Deze moerassoort komt maar voor in 5 vogelrichtlijngebieden, met het hoogste percentage in de Maten, bijna 40 % van de populatie. In twee gebieden haalt de Roerdomp nog 25 %, in twee minder dan 10 %. Ongeveer 80 % van de Vlaamse populatie broedt binnen vogelrichtlijngebieden, maar het gaat slechts om 8 broedparen.

Een andere manier om diezelfde percentages voor te stellen, is ze te geven per gebied. Daarbij kan dan het relatieve belang van de soorten per gebied vergeleken worden. In Figuur 4 wordt de situatie gegeven voor SBZ Arendonk, Merksplas, Oud-Turnhout e.a. in de provincie Antwerpen.

Figuur 4: Procentuele verdeling van de soorten van het SBZ Arendonk-Oud Turnhout ten opzichte van hun totale populatie binnen alle vogelrichtlijngebieden.

In het gebied broeden 6 soorten van Europees belang. De Zwarte Specht is hier relatief het belangrijkste met 13 %, gevolgd door Wespindief en Boomleeuwerik (7 %), en veel minder belangrijk, door Blauwborst, Ijsvogel en Nachtzwaluw.

Deze gegevens voor alle soorten en vogelrichtlijngebieden zouden moeten toelaten een eerste evaluatie te maken van het relatieve belang van die soorten en gebieden. Samen met de gegevens voor de overlappingsgebieden en rest vormen ze zeker een goede basis voor dit ambitieuze maar zeer belangrijke programma.

Anny Anselin, Glenn Vermeersch & Koen Devos
anny.anselin@inbo.be

Nachtzwaluw - Yves Adams, Vildaphoto